

เครื่องปั้นดินเผาและเครื่องถ้วย

ความหมายของเครื่องปั้นดินเผาและเครื่องถ้วย

เครื่องปั้นดินเผาและเครื่องถ้วยมีความหมายใกล้เคียงกันบางครั้งมีผู้นำคำทั้งสองนี้มาใช้แทนกันก็มี แต่ที่จริงแล้วทั้งสองคำมีที่มาแตกต่างกัน

เครื่องปั้นดินเผา หมายถึง สิ่งของต่าง ๆ ที่เกิดจากการนำดินมาปั้นเป็นรูปร่างต่าง ๆ แล้วนำไปเผาไฟในเตาเผาให้เนื้อดินสุกเพื่อให้มีความแข็ง คำนี้ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “เซรามิก” (ceramic) ซึ่งหมายถึง ดินเผา ต่อมาได้มีการนำดินอื่นนอกจากดินเหนียวสีดำ มาใช้ในการปั้นด้วย เพื่อให้เนื้อดินมีคุณภาพดีขึ้น เช่น ดินขาว เคโอลิน (kaolin) และแร่ฟันม้าหรือเฟลด์สปาร์ (feldspar) ดังนั้นจึงมีนักวิชาการบางคนเปลี่ยนจากการใช้คำว่า “เครื่องปั้นดินเผา” เป็น “เครื่องปั้นเผา” โดยตัดคำว่า “ดิน” ออก แต่คนส่วนใหญ่ยังคง นิยมเรียกว่า เครื่องปั้นดินเผา ตามที่ใช้กันมาแต่เดิม เพราะสื่อความหมายเป็นที่เข้าใจกันทั่วไป

ส่วน **เครื่องถ้วย** เป็นเครื่องปั้นดินเผาที่ประเทศต่าง ๆ รับเอาวิธีการทำมาจากจีน โดยชาวจีนรู้จักการทำเครื่องปั้นดินเผาคุณภาพดีมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถัง เมื่อประมาณ ๑,๔๐๐ ปี มาแล้ว เป็นเครื่องปั้นดินเผาชนิดที่มีเนื้อแข็งแกร่งและนำไปเคลือบให้ผิวมันเป็นเงางาม ทำเป็นภาชนะต่าง ๆ แต่ที่ส่งไปขายในต่างประเทศมักเป็นพวกถ้วย ชาม จาน ซึ่งมีขนาดไม่ใหญ่มาก ขนส่งได้สะดวก ประเทศไทยก็ได้ซื้อเครื่องปั้นดินเผาชนิดนี้จากจีน รวมทั้งได้รู้จักวิธีการทำเครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบจากช่างจีนตั้งแต่สมัยสุโขทัยด้วย ไทยเรียกเครื่องปั้นดินเผาชนิดนี้ว่าเครื่องถ้วย ในภาษาอังกฤษมีคำที่มีความหมายใกล้เคียงกับเครื่องถ้วย คำว่า ไชน่าแวร์ (chinaware) หรือเรียกสั้น ๆ ว่า ไชน่า (china) แปลตามศัพท์ว่า “ของที่ทำขึ้นในประเทศจีน” ทั้งนี้เนื่องจากในสมัยที่ชาวยุโรปเดินเรือมาค้าขายกับจีนในพุทธศตวรรษที่ ๒๔ นั้น สินค้าจีนที่สำคัญซึ่งส่งไปขายในทวีปยุโรปอย่างหนึ่ง คือ ถ้วยชามทำด้วยกระเบื้องเคลือบสีขาว ซึ่งเป็นต้นแบบให้ชาวอังกฤษและฝรั่งเศสนำไปพัฒนาเครื่องปั้นดินเผาของตนให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น เช่นเดียวกับเครื่องถ้วยของไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากจีนตั้งแต่ในสมัยสุโขทัย

การแบ่งประเภทของเครื่องปั้นดินเผา

เครื่องปั้นดินเผาแยกออกเป็นประเภทต่างๆ ตามลักษณะของเนื้อดินที่เผาแล้ว และการเคลือบผิวหรือไม่เคลือบ โดยมีชื่อเรียกแต่ละประเภท ดังนี้

เครื่องปั้นดินเผาชนิดเนื้อดิน หรือ เครื่องดินเผา เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า เอิร์ทเทินแวร์ (earthenware) เป็นเครื่องปั้นดินเผาซึ่งนำดินที่ปั้นแล้วไปเผาที่อุณหภูมิ ๘๐๐-๑,๑๕๐ องศาเซลเซียสการเผาในอุณหภูมิไม่สูงมากทำให้เนื้อดินไม่แข็งแกร่ง เปราะหักได้ง่ายและซึมน้ำ เครื่องปั้นดินเผาชนิดนี้ไม่มีการเคลือบ เป็นเนื้อดินล้วน ๆ มีสีแดงหรือสีน้ำตาลแดง

เครื่องปั้นดินเผาชนิดเนื้อหิน หรือ เครื่องถ้วยหิน เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า สโตนแวร์ (stoneware) เป็นเครื่องปั้นดินเผาซึ่งนำดินที่ปั้นแล้วไปเผาที่อุณหภูมิ ๑,๒๐๐ -๑,๓๐๐ องศาเซลเซียสความร้อนค่อนข้างสูงทำให้เนื้อดินมีความแข็งแกร่ง ไม่ซึมน้ำ เนื้อดินมีสีเทาหรือสีน้ำตาล หลังจากเผาแล้วอาจนำไปเคลือบผิวหรือไม่เคลือบก็ได้ หากเคลือบต้องนำกลับมาเผาอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ น้ำเคลือบละลายติดแน่นอยู่บนผิวของภาชนะเป็นเนื้อเดียวกัน การเคลือบผิวดินเผาด้วยน้ำเคลือบ ภาษาอังกฤษ เรียกว่า เกลซ (glaze)

เครื่องปั้นดินเผาชนิดเนื้อกระเบื้อง เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า พอร์ซเลน (porcelain เป็นเครื่องปั้นดินเผาซึ่งนำมาปั้นแล้วไปเผาที่อุณหภูมิ ๑,๓๐๐ - ๑,๕๐๐ องศาเซลเซียส นักวิชาการบางคนเรียกว่า เครื่องถ้วยเปลือกไข่ ซึ่งถือเป็นเครื่องปั้นดินเผาที่มีคุณภาพดีมาก เมื่อเผาเม้ล็ดแล้วเนื้อดินจะเป็นสีขาว หลังจากนั้นจึงนำไปเคลือบให้เป็นสีและลวดลายต่าง ๆ ตามที่ต้องการ

พัฒนาการของเครื่องปั้นดินเผาในประเทศไทย

ดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบัน มีการทำเครื่องปั้นดินเผาตั้งแต่เมื่อประมาณ ๑๐,๐๐๐ ปีมาแล้ว โดยอาจแบ่งออกได้เป็นสมัยต่าง ๆ อย่างคร่าว ๆ รวม ๕ สมัย คือ

๑. สมัยก่อนประวัติศาสตร์
๒. สมัยก่อนตั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี
๓. สมัยสุโขทัย
๔. สมัยอยุธยา
๕. สมัยธนบุรีและสมัยรัตนโกสินทร์

สมัยก่อนประวัติศาสตร์

สมัยก่อนประวัติศาสตร์ หมายถึง ช่วงเวลาที่มนุษย์ยังไม่รู้จักการใช้ตัวอักษรบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ให้คนรุ่นหลังได้ทราบ มีการดำรงชีวิตด้วยการล่าสัตว์ การเก็บของป่า และการเพาะปลูกอย่างง่าย ๆ อาศัยอยู่ตามถ้ำหรือที่ราบลุ่มแม่น้ำ เป็นครอบครัวหรือเป็นชุมชนเล็ก ๆ นักวิชาการแบ่งสมัยก่อนประวัติศาสตร์ออกเป็นยุคใหญ่ ๆ ๒ ยุค คือ ยุคแรกเรียกว่า **ยุคหิน** ยุคที่สองเรียกว่า **ยุคโลหะ**

ในยุคหินมนุษย์รู้จักการนำหินมาใช้เป็นเครื่องมือต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต ในตอนแรกยังไม่รู้จักวิธีการตกแต่งหินให้มีความคม หรือให้เป็นรูปร่างต่าง ๆ เพื่อการใช้งาน เรียกว่า ยุคหินเก่า ต่อมาก็รู้จักการตกแต่งหินบ้างเล็กน้อย เรียกว่า ยุคหินกลาง และเมื่อรู้จักการตกแต่งหินอย่างละเอียดประณีตขึ้นแล้ว ก็เรียกว่า ยุคหินใหม่

ส่วนยุคโลหะนั้น เป็นช่วงเวลาที่มนุษย์รู้จักการนำโลหะบางชนิดที่หาได้ง่าย และไม่ต้องผ่านกรรมวิธีที่ยุ่งยากในการถลุง มาประดิษฐ์เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เริ่มด้วย ยุคทองแดง ต่อมาก็เป็น ยุคนสัมฤทธิ์ (สำริด) ซึ่งมนุษย์รู้จักการนำทองแดงมาผสมกับดีบุกเป็นโลหะผสมชนิดแรกที่มนุษย์ทำขึ้น ยุคโลหะที่จัดเป็นยุคใหม่สุดคือ ยุคเหล็ก ซึ่งต่อมาจนถึงสมัยประวัติศาสตร์

การแบ่งสมัยก่อนประวัติศาสตร์ออกเป็นยุคต่าง ๆ นี้ เกิดขึ้นไม่พร้อมกันในที่ต่าง ๆ ของโลก ขึ้นอยู่กับระดับความเจริญก้าวหน้าของคนในท้องถิ่นว่ามีเร็วช้าประการใด

เครื่องปั้นดินเผาที่ถือได้ว่ามีอายุเก่าแก่ที่สุดที่พบในประเทศไทย จัดอยู่ในยุคหินกลางของสมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีอายุระหว่าง ๗,๐๐๐ – ๑๐,๐๐๐ ปีมาแล้ว แหล่งที่พบอยู่ที่ถ้ำผี ในเขตอำเภอเมืองฯ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ลักษณะเป็นเศษภาชนะเนื้อดินเผาสีแดง มีทั้งผิวเรียบและผิวขดมัน ตกแต่งด้วยลายเชือกทาบ โดยอาจใช้ฟันไม้แล้วตีให้เป็นริ้วรอยลงบนเนื้อดินก่อนนำไปเผา

เครื่องปั้นดินเผาสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่ขึ้นมากและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก คือ เครื่องปั้นดินเผาที่บ้านเชียง ในเขตอำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี มีอายุระหว่าง ๑,๗๐๐ – ๕,๖๐๐ ปีมาแล้ว ซึ่งจัดอยู่ในยุคโลหะ โดยพบเครื่องปั้นดินเผานี้รวมอยู่ในหลุมฝังศพ มีหลายรูปแบบ ส่วนใหญ่เป็นหม้อชนิดต่าง ๆ คือ หม้อก้นกลม ปากหม้อผาย และหม้อมีเชิง เป็นภาชนะผิวเรียบและตกแต่งด้วยลายเชือกทาบ บางชิ้นเขียนลายด้วยสีแดงหรือสีน้ำตาลโดยเฉพาะลายเขียนสีเป็นรูปวงกลมม้วนคล้ายลายกันหอย ถือเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของเครื่องดินเผาบ้านเชียงนี้

การพบเครื่องปั้นดินเผาที่บ้านเชียงนี้ สืบเนื่องจากเจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากรได้รับมอบเศษภาชนะเครื่องปั้นดินเผาลายเขียนสีจากราชภฏในพื้นที่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ หลังจากนั้นจึงมีการศึกษาของกรมศิลปากร

เพื่อทราบรายละเอียดมากขึ้น ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๑๕ พระบาทสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนินไปที่บ้านเชียง และทอดพระเนตรการขุดค้นของเจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากร ผลจากการขุดค้นครั้งนั้นก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างกรมศิลปากรกับมหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนียของสหรัฐอเมริกา ในการศึกษาวิเคราะห์หลักฐานทางโบราณคดีที่บ้านเชียงและมีการเผยแพร่ไปทั่วโลก ทำให้ทราบกันว่าแหล่งอารยธรรมบ้านเชียงเป็นโบราณสถานเก่าแก่ที่สำคัญมากแห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่งผลให้คณะกรรมการมรดกโลกแห่งอนุสัญญาคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของโลก ประกาศให้แหล่งโบราณคดีบ้านเชียงเป็นมรดกโลกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕

นอกจากที่ถ้ำผีและบ้านเชียง ยังพบภาชนะเครื่องปั้นดินเผาสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในที่อื่น ๆ อีกหลายแห่ง เช่น จังหวัดกาญจนบุรี พบที่ตำบลช่องสะเดา ในเขตอำเภอเมืองฯ และตำบลจรเข้เผือก ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดลพบุรี พบที่ตำบลบัวชุม และตำบลหนองยายโตะ ในเขตอำเภอภูเวียง และจังหวัดนครศรีธรรมราช พบที่ตำบลนบพิตำ ในเขตกิ่งอำเภอพิตำ เครื่องปั้นดินเผาที่พบในที่ต่าง ๆ ดังกล่าวนี้อยู่ในยุคหินใหม่ทั้งหมด

สมัยก่อนตั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี

หลังจากสมัยก่อนประวัติศาสตร์สิ้นสุดลงแล้ว ก็ย่างเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่มีการบันทึกหลักฐานเรื่องราวต่าง ๆ เป็นลายลักษณ์อักษร มีการตั้งถิ่นฐานอยู่กันเป็นแคว้นแคว้นและอาณาจักรต่าง ๆ ซึ่งในดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบัน มีแคว้นแคว้นและอาณาจักรโบราณอยู่หลายแห่งเกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาต่าง ๆ กัน หรือเหลื่อมล้ำเวลา กัน ก่อนที่จะตั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีแห่งแรกของประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. ๑๗๙๒

นักประวัติศาสตร์ศิลปะได้แบ่งช่วงเวลาก่อนตั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีออกเป็นสมัยต่าง ๆ ตามชื่อของแคว้นแคว้นหรืออาณาจักรที่มีอยู่ในช่วงเวลานั้น และนำมาใช้กับพัฒนาการของเครื่องปั้นดินเผาด้วย โดยแบ่งออกเป็นสมัยย่อยต่าง ๆ คือ สมัยทวารวดี สมัยศรีวิชัย สมัยหริภุญไชย และ สมัยลพบุรี ๑,๙๐๐ ปีมาแล้ว อาณาจักรทวารวดีมีศูนย์กลางความเจริญอยู่ในบริเวณภาคกลางของประเทศไทยปัจจุบัน แต่มีอาณาจักรเขตขยายไปถึงบางส่วนของภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ด้วย นักโบราณคดีทำการขุดค้นพบเครื่องปั้นดินเผาสมัยทวารวดีในที่ต่าง ๆ หลายแห่ง มีทั้งที่ปั้นด้วยดินเนื้อหยาบและดินเนื้อละเอียดแต่ไม่มีการเคลือบ ลวดลายที่ตกแต่งบนผิวของภาชนะมีหลายอย่างที่พบมากเป็นลายเชือกทาบ ลายขูดขีดเป็นเส้นหลายเส้นขนานกันหรือเป็นตารางสี่เหลี่ยม นอกจากนี้ มีลายกดทับเป็นรูปสัตว์หรือดอกไม้ บางชิ้นมีการระบายด้วยสีแดง สีขาว หรือสีดำ ลงบนผิวของภาชนะ รูปแบบของภาชนะที่พบมีหลากหลายขึ้นกว่าเครื่องปั้นดินเผาสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ที่สำคัญได้แก่ หม้อ ขาม พาน ตะเกียง ตะคัน คนที และ คนโท

หม้อ มีหลายแบบ คือ หม้อก้นกลม หม้อสี่ส้นก้นตื้นละหม้อสี่ส้นก้นลึก การใช้หม้อส่วนใหญ่เพื่อเก็บเมล็ดพันธุ์พืชและน้ำกินน้ำใช้

ขาม เป็นภาชนะรูปกลม ปากกว้างม้วน ก้นลึกสอบลงไปมีทั้งก้นกลมและก้นตัดปาด เพื่อสะดวกในการตั้งวาง

ตะเกียง เป็นตะเกียงใส่น้ำมันเพื่อใช้จุดไฟให้แสงสว่างรูปร่างแบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ หัวตะเกียงเป็นรูปกลมแบนสำหรับใส่น้ำมันส่วนพวยตะเกียงที่ยื่นต่อออกมาจากตัวตะเกียงใช้สำหรับสอดใส่เชือกที่ใช้เป็นไส้จุดไฟ

ตะคัน คือ ตะเกียงขนาดเล็กมีรูปร่างคล้ายจานเล็ก ที่เรานำมาใช้ใส่น้ำจิ้ม หรือคล้ายถ้วยตะไล มีลักษณะเตี้ย กลม ปากบานเรียบหรือจับเป็นจิบเล็ก ๆ จิบเดียวหรือเป็นปากหยักโดยรอบสำหรับไว้พาดใส่ตะเกียง ตะคัน บางอันมีรูปร่างเป็นจานเชิงสูงก็มี

คนที (เขียนอีกอย่างหนึ่งว่า กุณที) เป็นหม้อน้ำหรือกาน้ำรูปกลม ที่ก้นเชิง ตั้งกับพื้นได้ คอภาชนะมีลักษณะคอดยาว ผายกว้างออกที่บริเวณปากเพื่อเติมน้ำได้สะดวก ตรงบริเวณส่วนกลางของภาชนะมีพวยยื่นยาวออกมา เพื่อใช้สำหรับรินน้ำออกจากภาชนะ

คนโท (เขียนอีกอย่างหนึ่งว่า กุณโท) เป็นหม้อหรือภาชนะใส่น้ำ รูปร่างคล้ายคนทีแต่ไม่มีพวย จึงใช้วิธีรินน้ำโดยยกเอียงให้น้ำไหลออกจากปากของภาชนะ

เครื่องปั้นดินเผาสมัยทวารวดีมีพบอยู่หลายแห่งในจังหวัดสุพรรณบุรี นครปฐม และราชบุรี ซึ่งเคยเป็นที่ตั้งของเมืองชุมชนโบราณในสมัยทวารวดี

เครื่องปั้นดินเผาสมัยศรีวิชัย

สมัยศรีวิชัยมีอายุใกล้เคียงกับสมัยทวารวดี ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๓ – ๑๘ หรือประมาณ ๑,๖๐๐ – ๒,๒๐๐ ปีมาแล้ว อยู่ในภาคใต้ของประเทศไทยปัจจุบัน ตั้งแต่จังหวัดระนองลงไปถึงคาบสมุทรมลายู มีเมืองโบราณสำคัญ เช่น เมืองไชยา ตะกั่วป่า ตามพรลิงค์ (หรือนครศรีธรรมราช) นักโบราณคดีได้พบแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาหลายแห่ง ที่ขึ้นชื่อมาก คือ ที่บ้านปะโอ ตำบลม่วงงาม และที่บ้านวัดขนุน ตำบลวัดขนุน ทั้ง ๒ แห่งอยู่ในอำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา โดยพบทั้งเตาเผาและชิ้นเครื่องปั้นดินเผาเมื่อ

พ.ศ. ๒๕๒๑ นอกจากบริเวณดังกล่าวแล้ว ยังพบภาชนะเครื่องปั้นดินเผาสมัยศรีวิชัยที่จังหวัดต่าง ๆ อีกหลายแห่ง เช่น ที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครศรีธรรมราช และอำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง แต่ไม่พบเตาเผา สันนิษฐานว่าอาจเป็นภาชนะที่ส่งไปขายจากแหล่งเตาเผาที่บ้านปะโอและบ้านวัดขนุนก็ได้

เครื่องปั้นดินเผาสมัยศรีวิชัยมีเนื้อดินค่อนข้างแข็ง สีขาวและส้มนวล ไม่มีการเคลือบลายटकแต่งบนภาชนะ มีหลายแบบคล้ายกับเครื่องปั้นดินเผาสมัยทวารวดี รูปแบบของภาชนะก็มีลักษณะคล้ายกัน ได้แก่ หม้อ จาน ชาม พาน คนโท และคนโท

เครื่องปั้นดินเผาสมัยศรีวิชัย

สมัยศรีวิชัยมีอายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๙ ใกล้เคียงกับสมัยศรีวิชัย แต่มีอาณาเขตอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทยโดยมีเมืองศรีวิชัยหรือเมืองลำพูนในปัจจุบัน เป็นศูนย์กลางความเจริญ ได้พบแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่สำคัญ ๒ แห่ง ในเขตอำเภอเมืองฯ จังหวัดลำพูน คือ ที่บ้านศรี้อย ตำบลต้นธง และที่บ้านวังไฮ ตำบลเวียงยอง

เครื่องปั้นดินเผาสมัยศรีวิชัยได้รับอิทธิพลทางด้านศิลปะจากสมัยทวารวดีและสมัยลพบุรีมาผสมผสานด้วย เพราะอยู่ในช่วงระยะเวลาใกล้เคียงกัน อีกทั้งตามพงศาวดารก็กล่าวว่าพระนางจามเทวี ซึ่งเป็นกษัตริย์องค์แรกของอาณาจักรนี้ ทรงเป็นพระธิดาของกษัตริย์แคว้นละโว้หรือลพบุรี หรือจังหวัดลพบุรีในปัจจุบัน

เครื่องปั้นดินเผาสมัยศรีวิชัยในระยะแรกมีการตกแต่งด้วยการใช้สีแดง เขียนเป็นลายเส้นหรือการขูดขีดและการกดประทับเป็นลวดลายต่าง ๆ คล้ายกับเครื่องปั้นดินเผาสมัยทวารวดี ต่อมาจึงพัฒนาให้มีลวดลายที่สวยงามมากยิ่งขึ้น อีกทั้งรูปแบบของภาชนะก็ทำด้วยฝีมือที่ประณีตมากยิ่งขึ้น นอกจากหม้อ พาน ตะคัน คนโท ยังมีการทำหม้อบรรจุธูปหรือโกศ ซึ่งตัวหม้อตกแต่งทำเป็นขอบหลายชั้น ฝาหม้อก็มีลักษณะเป็นชั้น ๆ เรียวขึ้นไปจนถึงยอด เป็นรูปคล้ายดอกบัว นอกจากนี้ยังมีการทำพระพุทธรูปดินเผาและแม่พิมพ์ดินเผาที่ใช้ทำพระพิมพ์ด้วย

จากการศึกษาเปรียบเทียบพบว่า เครื่องปั้นดินเผาสมัยศรีวิชัยบางชิ้น มีลักษณะคล้ายคลึงกับเครื่องปั้นดินเผาที่พบในภาคกลางของประเทศไทย โดยอาจได้รับอิทธิพลจากอาณาจักรศรีเกษตรซึ่งเจริญขึ้นในช่วงแรกสมัยศรีวิชัย คือ พุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๔

เครื่องปั้นดินเผาสมัยลพบุรี

สมัยลพบุรี มีอายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๖ – ๑๘ มีศูนย์กลางความเจริญอยู่ที่แคว้นละโว้หรือลพบุรี คือ จังหวัดลพบุรีในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากศิลปะขอมหรือเขมรโบราณที่เข้ามาปกครองบางส่วนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันออกของประเทศไทย นักประวัติศาสตร์ศิลป์ของไทยเรียกชื่อศิลปะสมัยนี้ว่า สมัยลพบุรี

เครื่องปั้นดินเผาสมัยลพบุรีพบอยู่หลายแห่งในจังหวัดบุรีรัมย์และจังหวัดสุรินทร์ โดยเฉพาะที่อำเภอบ้านกรวด และอำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ พบแหล่งเตาเผาเป็นจำนวนมากเครื่องปั้นดินเผาสมัยลพบุรีมีทั้งที่เคลือบและไม่เคลือบ แสดงถึงความก้าวหน้าในการทำเครื่องปั้นดินเผาที่มีการเคลือบเพิ่มขึ้นในวิธี

การผลิต เครื่องปั้นดินเผาชนิดที่มีการเคลือบ มีสีต่าง ๆ ได้แก่ สีน้ำตาล และสีเขียวใสแบบสีแตงกวารูปร่างของภาชนะก็มีหลากหลาย ทั้งของที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ชาม ถ้วย ไห กระปุก ตะคัน คนโท ตลับ และของที่ใช้สำหรับตกแต่ง เช่น ประติมากรรมรูปสัตว์ เป็นรูปช้าง ม้า กระต่าย เต่า ลวดลายบนภาชนะมีทั้งลายเส้นและลายจุดขีดเป็นรูปต่าง ๆ เช่น ลายกลีบบัว ลายกากบาทชั้นเดียว ลายกากบาทสองชั้น ลายเส้นคดโค้ง ลายคลื่น และลายหวีสับ บางครั้งประดับตกแต่งภาชนะด้วยรูปหัวช้าง หัวม้า หัวกลาง หรือรูปสัตว์คน การปั้นมักขึ้นรูปด้วยแป้นหมุน โดยสังเกตได้จากลักษณะลายในเนื้อดินปั้นที่ก้นภาชนะ ซึ่งมีลักษณะเป็นวงหมุนเวียนขวา อันเกิดจากการใช้แป้นหมุนอย่างชัดเจน

กล่าวโดยสรุป เครื่องปั้นดินเผาสมัยลพบุรีมีการพัฒนาขึ้นมาก ทั้งในด้านรูปแบบและวิธีการผลิต จนเกือบทัดเทียมกับเครื่องปั้นดินเผาในสมัยสุโขทัย ซึ่งได้รับอิทธิพลจากศิลปะการทำเครื่องถ้วยของจีนเข้ามาเผยแพร่

สมัยสุโขทัย

สมัยสุโขทัยเริ่มขึ้นเมื่อ พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ทรงสถาปนา กรุงสุโขทัยเป็น ราชธานีใน พ.ศ. ๑๗๙๒ และสิ้นสุดเมื่อกษัตริย์องค์สุดท้ายของอาณาจักรสุโขทัย คือ พระมหาธรรมราชาที่ ๔ (บรมपाल) เสด็จสวรรคตใน พ.ศ. ๑๙๘๑ ดังนั้น สมัยสุโขทัยจึงมีอายุในตอนปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ถึงตอนปลายของพุทธศตวรรษที่ ๒๐

เครื่องปั้นดินเผาสมัยสุโขทัย เรียกกันโดยทั่วไปว่า เครื่อง สังคโลก มีผู้สันนิษฐานว่า ชื่อนี้น่าจะเพี้ยนมาจากคำว่า “สวรรคโลก” ซึ่งเดิมเป็นชื่อเมืองศรีสัชนาลัยที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๘๒๐ ให้เป็นเมืองสำคัญคู่กับกรุงสุโขทัย ต่อมาในสมัยอยุธยา สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงเปลี่ยนชื่อเมืองศรีสัชนาลัยเป็นเมืองสวรรคโลก ปัจจุบันเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดสุโขทัย

ส่วนเตาเผาเครื่องปั้นดินเผาสมัยสุโขทัย เรียกกันว่า **เตาทุเรียง** ยังไม่ทราบแน่ชัดว่าชื่อนี้มาจากที่ใด หรือเพี้ยนมาจากคำใด

ในสมัยสุโขทัย การทำเครื่องปั้นดินเผามีความเจริญก้าวหน้ามาก นอกจากการผลิตแบบพื้นเมืองแล้ว ยังนำวิธีการผลิตแบบจีนเข้ามาเผยแพร่ด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากการผลิตติดต่อกับชาวจีนมาก พ่อค้าชาวจีนส่งเครื่องปั้นดินเผาที่เรียกว่า เครื่องถ้วยจีน เข้ามาจำหน่าย รวมทั้งช่างชาวจีนก็เดินทางเข้ามาเผยแพร่วิธีการผลิตเครื่องปั้นดินเผาชนิดดี ที่มีการเคลือบเป็นสีและลวดลายต่าง ๆ ให้ช่างปั้นของไทยได้พัฒนารูปแบบและวิธีการผลิตของตน ด้วยเหตุนี้นักวิชาการบางคนจึงเรียกเครื่องปั้นดินเผาสมัยสุโขทัยว่า “เครื่องถ้วย” ด้วย ตามที่ได้อธิบายมาแล้วเกี่ยวกับความหมายของเครื่องถ้วยในตอนต้นของเรื่อง

แหล่งผลิตสำคัญของเครื่องสังคโลกมีอยู่ทั้งที่เมืองศรีสัชนาลัยและกรุงสุโขทัย จากการขุดค้นทางโบราณคดีพบว่ามีที่บ้านปายางและบ้านเกาะน้อย ในตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัย ซึ่งอยู่ในเขตโบราณสถานศรีสัชนาลัยปัจจุบัน พบเตาทุเรียงรวมกันกว่า ๑๔๐ เตา นับเป็นแหล่งผลิตที่ใหญ่ที่สุดในสมัยสุโขทัย ส่วนที่โบราณสถานเมืองสุโขทัยเก่า ได้ขุดพบเตาทุเรียงมากกว่า ๔๐ เตา ที่บริเวณลำน้ำโจน ใกล้วัดพระพายหลวง

เตาทุเรียงที่เมืองศรีสัชนาลัยผลิตเครื่องสังคโลกมีคุณภาพดีกว่าเตาที่เมืองเก่าสุโขทัย โดยใช้ดินปั้นที่เป็นดินเนื้อละเอียด และเผาด้วยอุณหภูมิสูง ส่วนใหญ่เป็นชนิดเนื้อหิน ที่เป็นเนื้อกระเบื้องก็มีบ้าง ที่สำคัญคือ มีการเคลือบทั้งที่เป็นสีเดียว เช่น สีเขียวไข่กา สีขาว สีน้ำตาล และที่มีการพื้นสีขาวเขียนด้วยสีเทาและสีดำ ตกแต่งลวดลายเป็นรูปนก ดอกไม้ ใบไม้ หอยสังข์ งานที่ผลิตมีทั้งที่เป็นชิ้นใหญ่ ๆ เช่น ตัวยักษ์ ตัวนาคร ตัวมังกร เครื่องประดับอาคาร ส่วนงานชิ้นเล็ก ๆ ได้แก่ โอง ไห ตุ่ม หม้อ จาน ชาม ถ้วย ปาน คนโท คนที ตุ๊กตารูปคนและรูปสัตว์

เตาทุเรียงที่เมืองเก่าสุโขทัย ส่วนใหญ่ผลิตเครื่องปั้นดินเผาจากดินเหนียวขาว เมื่อเผาให้สุกก่อนนำไปเคลือบ เนื้อดินมีสีเทาหรือสีดำ ผิวค่อนข้างพรุน จึงต้องทาน้ำดินสีขาวรองพื้นก่อนนำไปเขียนลวดลายและเคลือบ งานที่ผลิตจากแหล่งนี้ที่พบมาก คือ จาน ชาม ถ้วย ครก คนโท ตุ่มถ่วงแห ภาชนะประเภทจานและชามมักตกแต่งลวดลายเป็นรูปปลาตัวเดียว หรือรูปปลาคู่หันหัวคนละทาง หรือว่ายตามมัน นอกจากนี้มีลายดอกไม้ ใบไม้ และลายจักร

เครื่องสังคโลกที่นับว่าเป็นเอกลักษณ์เด่นของเครื่องปั้นดินเผาสมัยสุโขทัย คือ เครื่องปั้นดินเผาชนิดเนื้อหินเคลือบสีเขียวอ่อนที่เรียกว่า เขียวไข่กา น้ำยาที่เคลือบมีความหนาและมีลักษณะรานเป็นรอยร้าวทั่วไปบนผิวของภาชนะ ภาษาอังกฤษเรียกเครื่องปั้นดินเผาชนิดนี้ว่า เซลาดอน(celadon) ซึ่งมีคนไทยบางคนเรียกทับศัพท์ว่า ศีลาดล เครื่องปั้นดินเผาชนิดนี้คล้ายคลึงกับเครื่องถ้วยของจีนสมัยราชวงศ์ซ่งถึงตอนปลายราชวงศ์หยวน เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

เครื่องถ้วยสมัยลพบุรี มีแหล่งผลิตที่สำคัญอยู่ในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่อำเภอบ้านกรวด และอำเภอละหานทราย ได้พบแหล่งเตาเผาโบราณจำนวนมาก ลักษณะเครื่องถ้วยสมัยลพบุรีเป็นเครื่องถ้วยเคลือบสีเขียวใสแบบสีน้ำตาลแดงกว่า เครื่องถ้วยเคลือบสีน้ำตาล และเครื่อง ถ้วยชนิดไม่เคลือบ ทุกแหล่งเตาเผาจะผลิตของ คล้ายกันเกือบทุกประเภท เช่น ตลับทรงพิกทอง ตลับลูกพลับ กระปุกขนาดเล็ก กระปุกรูปนก ประติมากรรมรูปสัตว์ เช่น แพะ ช้าง ม้า กระต่าย ซึ่งมีทั้งแบบตันเป็นรูปสัตว์จริงๆ หรือทำเป็นกระปุก หรือคนที่ก็มี นอกจากนี้มีชาม ถ้วย ตะคันทรง ชาม โถทรงโกศ โถทรงเต่ง ไหเต้า ช้าง ไหไม่มีเชิงขนาดต่างๆ ตั้งแต่ขนาดสูง ๓๐- ๘๐ เซนติเมตร ไหเหล่านี้ บางครั้งก็ประดับเป็น รูปหน้าคนที่ส่วนคอไห หรือบางครั้งก็ประดับ ด้วยรูปหัวช้าง หัวม้า หรือหัวกวาง ตามบริเวณ ไหล่ของไห นอกจากนี้ลักษณะการตกแต่งภาชนะ มีทั้งการใช้ลายกลีบบัว ลายชุดขีด ลายกากบาท ชั้นเดียว ลายกากบาทสองชั้น ลายซิกแซก ลาย เส้นคดโค้ง ลายคลื่น ลายโค้งแบบระย้า และลาย หวี เครื่องปั้นดินเผาเหล่านี้จะขึ้นรูปด้วยแป้นหมุน รอยในเนื้อดินบันทึกภาชนะจะมีลักษณะเป็นวง หมุนเวียนขวาซึ่งเกิดจากการใช้แป้นหมุนอย่าง เด่นชัด ส่วนลวดลายพิเศษที่ใช้ประดับ เช่น รูป หัวช้าง หัวม้า หรือรูปสัตว์คน ก็ใช้แม่พิมพ์กด ออกมาแล้วนำมาต่อเข้ากับตัวภาชนะ เช่น ไห หรือคนโท ที่ขึ้นรูปไว้แล้ว จากนั้นจึงชุบน้ำ เคลือบและนำเข้าเผา

เครื่องถ้วยเหล่านี้ โดยทั่วไปแล้วจะพบอยู่ตามโบราณสถาน ที่สร้างขึ้นในศิลปะแบบลพบุรี อันหมายถึง ศาสนสถาน ที่สร้างตามแบบศิลปะขอมโบราณซึ่งเรียกกันว่า ปราสาทหิน ทั้งที่อยู่ในเขต

จังหวัดบุรีรัมย์ หรืออยู่ในจังหวัดต่างๆ ของภาคอีสานตอนใต้ หรืออีสานส่วนล่าง เช่น จังหวัด นครราชสีมา สุรินทร์ ศรีสะเกษ โดยใช้ใน พิธีกรรมภายในศาสนสถาน ใช้ในชีวิตประจำวัน หรือใช้ใน พิธีการเผาศพ โดยนำมาบรรจุอัฐิและ อังคาร ภาชนะดินเผาบรรจุอัฐินี้มีลักษณะพิเศษ เช่น ใหญ่ป้าง โถรูปลิง หรือกระปุกที่มีฝาเป็น รูปคน ส่วนใหญ่เมื่อบรรจุอัฐิแล้วจะนำไปฝังไว้ รอบฐานอาคารศาสน สถาน นอกจากนี้พบว่า มีการเขียนข้อความไว้บนเครื่องปั้นดินเผา เช่น กระดิ่งผูกคอวัว และไหเคลือบ สีน้ำตาล ตัวอักษรนี้เมื่อนำไปศึกษาเปรียบเทียบกับอักษรในศิลาจารึก ก็พบว่า มีอายุระหว่างพุทธ ศตวรรษที่ ๑๕-๑๙ ทำให้พอจะสันนิษฐาน อายุของเครื่องถ้วยโบราณของจังหวัดบุรีรัมย์ได้ว่า น่าจะมี อายุร่วมสมัยกับปราสาทหิน ที่สร้างขึ้น คือ ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๙

เครื่องถ้วยเหล่านี้ผลิตขึ้น เพื่อส่งไปจำหน่าย หรือส่งไป เพื่อใช้ในพิธีกรรมตามศาสนสถาน หรือปราสาทหินที่ต่างๆ ทั้งในอีสานตอนใต้ และในประเทศกัมพูชา รวมทั้งในท้องถิ่นอื่นๆ ภายในประเทศ เป็นสินค้าอุตสาหกรรมที่ยิ่งใหญ่ ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๙ ทัดเทียมกับ เครื่องถ้วยสังคโลกจากเตาเผา ในจังหวัดสุโขทัย ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๒๒

ได้แก่ จาน ชาม ถ้วย กระปุก คนโท ตุ่มถ่วงแห ตักตารูปคน และรูปสัตว์

แหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาล้านนามีพบอยู่หลายแห่งในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง น่าน และพะเยา ที่สำคัญ มี ๕ แห่ง คือ

๑. แหล่งเวียงกาหลง ในตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย
๒. แหล่งสันกำแพง ในตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
๓. แหล่งอินทิล ในตำบลอินทิล อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
๔. แหล่งวังเหนือ ในตำบลวังเหนือ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง
๕. แหล่งห้วยแม่ตำ ในตำบลแม่กา อำเภอเมืองฯ จังหวัดพะเยา

สมัยอยุธยา

ถึงแม้ว่าสมัยอยุธยาจะมีระยะเวลายาวนานถึง ๔๑๗ ปี นับตั้งแต่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (อู่ทอง) ทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เมื่อ พ.ศ. ๑๘๙๓ จนถึงเมื่อเสียกรุงครั้งที่ ๒ ใน พ.ศ. ๒๓๑๐ สมัย อยุธยา (พ.ศ. 1900 - พ.ศ. 2300) ในสมัยนี้ไม่ปรากฏว่ามีการทำเครื่องถ้วยชามแต่มีเครื่องถ้วยชามที่ทำใน สมัย สุโขทัยใช้ และมีเครื่องถ้วยชามของจีนแบบญี่ปุ่นเข้ามาใช้ในรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวร มหาราช ส่วน เครื่องถ้วยชามของฝรั่งเข้ามาในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ในสมัยอยุธยานี้เข้าใจว่ามีการสั่งทำเครื่อง ถ้วยชาม เท่ากับสุโขทัย

จากการขุดค้นพบและการศึกษาแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาสมัยอยุธยา ๒ แห่ง ที่จังหวัดสิงห์บุรี และ จังหวัดสุพรรณบุรี ทำให้ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะของเครื่องปั้นดินเผาสมัยอยุธยาได้ดังนี้

จากหลักฐานที่ปรากฏทางประวัติศาสตร์เท่าที่ปรากฏในปัจจุบันนี้เชื่อว่าเครื่องปั้นดินเผาล้านชนิดมีคุณภาพดีโดยเริ่มผลิตในสมัยราชวงศ์มังรายในราวปีพุทธศักราช 1943 - 2143 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ บ้านเมืองมีความมั่นคงในยุคนี้แหล่งผลิตมีได้ตั้งแต่เพียงเขตอำเภอสนักำแพงแต่อยู่ใกล้เมืองสำคัญต่าง ๆ เท่านั้นแต่ยังกระจายไปทางตะวันออกตามแหล่งบ้านเมืองลุ่มน้ำในเขตรากลุ่มเท่าที่พบอาจกล่าวได้ว่าแหล่งผลิตที่สำคัญ ๆ ประกอบด้วย กลุ่มเตาสักนำแพง กลุ่มเตาเวียงกาหลง กลุ่มเตา เมืองพาน กลุ่มเตาวังเหนือ และกลุ่มเตา เมืองพะเยา เป็นต้น

ลักษณะทั่วไปของเครื่องปั้นดินเผาที่ผลิตนั้นมีการใช้เทคโนโลยีหลายระดับซึ่งแสดงให้เห็นความต้องการของแต่ละชุมชนที่ไม่เหมือนกันยกเว้นตามแหล่งผลิตใหญ่ ๆ ที่ผลิตขึ้นเพื่อส่งไปขายยังที่อื่น ๆ จึงได้มีการพัฒนารูปแบบและลวดลายให้ได้ มาตรฐานที่ต้องการรูปร่างของภาชนะมักจะเป็นชาม กระปุก ไหและแจกันผลิตภัณฑ์ดังกล่าวมีความแตกต่างจากสุโขทัยคือเนื้อผลิตภัณฑ์บางและน้ำเคลือบเคลือบเต็มไปจนถึงดินภาชนะ

เครื่องถ้วยของจีนซึ่งเป็นที่นิยมกันในสมัยอยุธยาเรื่อยมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์มี ๓ ชนิด คือ เครื่องถ้วยเบญจรงค์ เครื่องถ้วยลายน้ำทอง และ เครื่องถ้วยลายคราม

เครื่องถ้วยเบญจรงค์ คำว่า “เบญจรงค์” แปลว่า ๕ สี (เบญจ = ห้า รงค์ = สี) เป็นเครื่องถ้วยชนิดเคลือบซึ่งมีลวดลายต่าง ๆ เป็นสีรวมกัน ๕ สี คือ สีแดง สีเหลือง สีขาว สีดำ สีเขียว หรือ สีน้ำเงิน บางครั้งอาจมีเพิ่มขึ้นมากกว่า ๕ สี ก็ได้ เช่น สีชมพู สีม่วง สีแสด สีน้ำตาล แต่ก็ยังคงเรียกว่า “เครื่องถ้วยเบญจรงค์” เครื่องถ้วยเบญจรงค์นี้นิยมทำกันในประเทศจีน สมัยราชวงศ์หมิงตอนปลาย โดยเฉพาะในรัชกาลพระเจ้าวันลี่ และสืบต่อมาจนถึงสมัยราชวงศ์ชิง ซึ่งระยะเวลาดังกล่าวตรงกับช่วงต้นและช่วงกลางของสมัยอยุธยา ตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระรามาเมศวรถึงรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง

เครื่องถ้วยลายน้ำทอง อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๓-๒๔ หมายถึง เครื่องปั้นดินเผาเคลือบ ที่เขียนลาย ด้วยวิธีลงยาเช่นกัน แต่เป็นพวกที่ลงพื้นภาชนะด้วยสีทองที่ทำจากทองคำ เครื่องถ้วยลายน้ำทองที่ดีๆ ไทยสั่งทำจากจีนเช่นเดียวกับเครื่องเบญจรงค์ เครื่องถ้วยลายน้ำทองนี้ จีนนิยมมาก ในสมัยราชวงศ์ซิง โดยเฉพาะในสมัยพระเจ้าคังซี (พ.ศ. ๒๒๐๕-๒๒๖๖) และพระเจ้าหย่งเจิ้น (พ.ศ. ๒๒๖๖-๒๒๗๙) ร่วมรัชกาลของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชถึง สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ ซึ่งน่าจะมีการสั่งทำเครื่องถ้วยน้ำทองจากญี่ปุ่นด้วยการสั่งทำเครื่องถ้วยเบญจรงค์ และลายน้ำทองจากจีน คงจะได้สั่งทำสืบต่อมา ในสมัยกรุงธนบุรี และรัตนโกสินทร์ โดยมีการปรับปรุง และคิดค้นรูปแบบ และลวดลายใหม่ๆ เพิ่มขึ้นอีกด้วย โดยเฉพาะรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าธนบุรีนั้นพบว่า ในราชสำนักญี่ปุ่น ก็ใช้เครื่องถ้วยจากประเทศไทย เรียกว่า "เครื่องถ้วยธนบุรี" ซึ่งน่าจะเป็นเครื่องถ้วยเบญจรงค์ หรือลายน้ำทอง ที่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี พระราชทานเป็นเครื่องบรรณาการ

เครื่องถ้วยลายคราม เครื่องถ้วยครามตามที่เขาใจกันเป็นส่วนมาก หมายถึงเครื่องภาชนะกระเบื้องหรือเครื่องถ้วยของจีน ชนิดที่เขียนลายเป็นสีคราม เฉพาะที่นิยมกันว่าเป็นของดีมีราคา เครื่องถ้วยจีน คงจะมีเข้ามาขายในประเทศไทย พร้อม ๆ กับที่จีนส่งสินค้าเข้ามาขายในประเทศไทย ประเทศไทยได้จัดทำเครื่องถ้วยขึ้นใช้เอง จนถึงเป็นสินค้าจำหน่ายไปยังประเทศใกล้เคียง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 1837 ในสมัยอยุธยา เครื่องถ้วยที่ไทยสั่งออกไปทำในเมืองจีน เท่าที่พบมีเพียงสามอย่างคือ ขาม จานเซิง และโถ สีก็มีสามอย่างคือ ลายครามอย่างหนึ่ง ลายสีเขียวบนพื้นถ้วยขาวอย่างหนึ่ง และเบญจรงค์ ลายไทยที่ทำให้ถ้วยออกไปเขียนเครื่องถ้วย มีลายก้านขด และลายก้านแย่ง เป็นต้น บางทีก็มีภาพปลายกระหนก ภาพเทพพนม และภาพเทพพนมรสิงห์ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชกาลที่ 1 เครื่องถ้วยที่ส่งไปทำเมืองจีนได้โปรดให้ช่างหลวง เขียนลายตัวอย่างขึ้นใหม่ แต่ดำเนินตามตัวอย่างที่ดี ครั้งกรุงเก่าเป็นพื้น ถึงรัชกาลที่ 2 เครื่องถ้วยที่ส่งไปทำเมืองจีนได้คิดแก้ไขผิดจากเดิม ทั้งรูปร่างและลวดลาย มีลายผูกขึ้นใหม่หลายอย่าง เช่น ลายดอกกุหลาบ เป็นต้น ในรัชกาลที่ 3 นิยมลวดลายไปข้างแบบจีนมากขึ้น ในรัชกาลที่ 4 สั่งให้ทำแต่ลายน้ำทองกับลายคราม ในรัชกาลที่ 5 เครื่องถ้วยจีนที่เป็นของดี มีตกเข้ามามากกว่ารัชกาลก่อน ๆ เพราะกลับเกิดนิยมเล่นเครื่องถ้วยและเครื่องโต๊ะกันขึ้นอีก

สมัยธนบุรีและสมัยรัตนโกสินทร์

ธนบุรีเป็นเมืองหลวงต่อจากกรุงศรีอยุธยา ในระหว่าง พ.ศ. ๒๓๑๐-๒๓๒๕ เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชแห่งราชวงศ์จักรี ได้เสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติ ทรงย้ายเมืองหลวงจากธนบุรีไปอยู่ที่กรุงรัตนโกสินทร์ หรือกรุงเทพฯ ปัจจุบัน วัฒนธรรมประเพณี และงานศิลปกรรมต่างๆ ยังคงสืบทอดมาจาก

สมัย อยุธยา ในเรื่องเครื่องปั้นดินเผา หรือเครื่องถ้วย ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ยังคงผลิตต่อมา เป็น พวกหม้อข้าว หม้อแกง หม้อน้ำ ครก ไห แบบต่างๆ ส่วนเครื่องถ้วยที่มีคุณภาพที่ใช้อยู่ในราชสำนัก หรือบ้านขุนนาง และคหบดีนั้น มักจะนิยมสั่งทำจากเมืองจีน โดยให้รูปแบบลวดลายไป ดังเช่นในสมัยอยุธยา ด้วยมีพ่อค้าจีนเข้ามาค้าขายมาก ประกอบกับราชสำนัก และขุนนางผู้ใหญ่ ก็มีสำเภา จัดสินค้าพื้นเมืองออกไปขายยังเมืองจีนด้วย จึงสะดวกแก่การสั่งทำเครื่องถ้วยชาม ตามความสวยงามที่ตนต้องการ ไทยจึงมีเครื่องถ้วยเบญจรงค์ และเครื่องถ้วยลายน้ำทองมาใช้ ในสังคมไทยอย่างมากมาย และขยายความนิยมออกไปยังคนสามัญทั่วไปด้วย จากลักษณะเนื้อดิน และร่องรอยของเทคนิคการเผาบนเครื่องถ้วยเบญจรงค์บางใบ มีลักษณะคล้ายเครื่องถ้วยญี่ปุ่น ที่ผลิตจากแหล่งเตาเผาแถบอะริตะมาก จึงน่าจะสันนิษฐานได้ว่า นอกจากการสั่งทำที่เมืองจีน หรือพ่อค้าจีน คิดทำเลียนแบบลายไทยส่งมาขายแล้ว อาจมีการสั่งทำเครื่องถ้วยเบญจรงค์ และลายน้ำทองจากญี่ปุ่น สืบต่อจากสมัยอยุธยาก็เป็นได้

การผลิตเครื่องถ้วยลายน้ำทองของคนไทย ที่สำคัญคือ "เตากรมพระราชวังบวร" ซึ่งกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ ในรัชกาลที่ ๕ โปรดให้ตั้งเตาถ้วยชามเขียนลายไทย แบบเครื่องถ้วยลายน้ำทองขึ้น ที่มีชื่อมากคือ กระโถนค่อม และในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีขุนนางบางคน เช่น พระยาสุนทรพิณล (เผละ วสุวัต) ได้นำช่างจีนมาทำเครื่องถ้วยในเมืองไทย โดยตั้งเตาเผาไว้ที่ในบริเวณบ้านของท่านเอง และสั่งทำถ้วยชามสีขาวมาจากจีน แล้วให้ช่างเขียนลายแบบไทยขึ้น โดยวิธีเขียนสีลงยาบนเคลือบ (overglaze enamels) เป็นลายวรรณคดี และลายไทยต่างๆ

จากการที่ต้องติดต่อกับชาติตะวันตกมากขึ้น ตั้งแต่รัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้นมา ราชสำนักไทยเริ่มนิยมเครื่องถ้วยจากตะวันตก อันทำให้วัฒนธรรมในด้านชีวิตความเป็นอยู่เริ่มเปลี่ยนไป โดยเฉพาะในเรื่องการรับประทานอาหาร นั่นคือ มีการนั่งโต๊ะแบบตะวันตก ใช้ช้อนส้อม เครื่องถ้วยชามเริ่มมีรูปแบบแปลกๆ เพิ่มขึ้น เช่น มีชุดกาแฟ เขียวน้ำ ชามอ่าง สำหรับใส่เหล้า ผลไม้ แจกันแบบต่างๆ เพื่อใช้ประดับโต๊ะและห้องต่างๆ เครื่องถ้วยจีน และญี่ปุ่นก็ยังเป็นที่นิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุดลายครามจีน ซึ่งทำขึ้น สำหรับตั้งโต๊ะ ถึงกับมีการประกวดโต๊ะกัน ในโอกาสต่างๆ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดทั้งเครื่องถ้วยตะวันตก และเครื่องถ้วยจีน เช่น เครื่องถ้วยชุดน้ำชาจักรี เป็นชุดชามลายดอกเดซีสีต่างๆ ๙ สี โดยมีเครื่องหมายพระราชวงศ์ คือ จักรและตรี ปรากฏบนฝา และที่ใต้ก้นถ้วยชา ซึ่งทรงสั่งทำจากโรงงานแซฟวร์ ประเทศฝรั่งเศส และเครื่องถ้วยชุดลายอักษรพระนาม จ.ป.ร. ซึ่งทรงสั่งทำจากจีน โดยใช้ลายอักษรพระนามาภิไธยย่อในพระองค์ ผูกเป็นลายออกมา ๑๒ แบบ คือ ลายอักษรพระนาม เลียนแบบลายจีนอย่างหนังสือใหญ่ ลายยี่ยาว ลายยี่ซ้อน ลายยี่คด ลายยี่ขัด ลายยี่ขดขัด ลายยี่สยาม ลายกระแปะ ลายกระแปะฮ่อ ลายฮ่อเครื่องมงคล ลายลูกไม้ค้ำควา และลายลูกไม้อักษรพระนาม

หลังจากสิ้นรัชกาลที่ ๕ แล้ว ความนิยมในเครื่องถ้วยยุโรปมีมากขึ้นเป็นลำดับ แม้ว่าเครื่องถ้วยจีนและญี่ปุ่นจะยังคงนิยมอยู่เช่นเดิม สามารถหาซื้อได้ตลอดมา จนปัจจุบัน ส่วนเครื่องถ้วยเบญจรงค์ และลายน้ำทองของไทย ก็ลดความนิยม ไม่มีการสั่งทำอีก มีแต่สะสมของโบราณ ไว้เป็นมรดกสืบทอดต่อมาเท่านั้น

อย่างไรก็ดีปัจจุบันการผลิตเครื่องถ้วยยังมีโรงงานหลายแห่งดำเนินการอยู่ มีทั้งที่ผลิตเครื่องถ้วยแบบเดิม ทั้งรูปแบบเก่า และด้วยเทคนิคแบบเดิม กับที่มีการพัฒนาปรับรูปแบบให้ทันสมัยยิ่งขึ้น โดยมีรูปแบบที่เป็นสากล ทั้งสีสันทัน และลวดลาย ที่ประดับ สำหรับเครื่องถ้วยที่เลียนแบบของเก่า มีหลายโรงงาน ซึ่งขึ้นอยู่กับว่า แต่ละแห่งนั้น คำนึง และสนใจ เครื่องถ้วยโบราณแบบใด เช่น เครื่องดินเผาประเภท หม้อน้ำ คนโท หม้อทะนุ หม้อข้าว หม้อแกง ซึ่งเดิมเรียกว่า หม้อบาง จากตะนาวศรี ก็ยังคงมีผลิตอยู่ในแถบจังหวัด นนทบุรี และที่เกาะเกร็ด และเรามักจะเห็นว่ามี จำหน่ายมากที่แถวสะพานสูง บางซื่อ นอกจากนี้ ยังมีผลิตแถวจังหวัด พระนครศรีอยุธยา ในภาค อีสานบางจังหวัด สำหรับคนโทหรือถ้วยดินยังพบว่า มีการผลิตที่จังหวัดเชียงใหม่ และลำปาง การสืบทอดรูปแบบเครื่องถ้วยสังคโลกของสุโขทัย และเครื่องถ้วยล้านนาจากเตาเวียงกาหลง และสันกำแพง ก็มีหลายโรงงาน ทั้งในจังหวัดสมุทรสาคร อำเภอกะทู้แบน ตำบลอ้อมน้อย ที่จังหวัดสุโขทัย มีทั้งในเขตเมืองเก่า และที่อำเภอสรีสัชนาลัย และในจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดลำปาง ซึ่งล้วนแต่ทำได้สวยงาม และคล้ายคลึงของเก่ามากที่สุดทีเดียว

เครื่องถ้วยเบญจรงค์ และเครื่องถ้วยลายน้ำทอง ก็มีหลายโรงงาน ที่ให้ความสนใจผลิตสืบต่อมา โดยทำได้สวยงาม และประณีต บางโรงงานทำเลียนแบบของเก่าได้ดี ทั้งสีสันทัน และการตกแต่งลวดลาย ที่สวยงามจริงๆ ก็มีราคาสูงมากเช่นกัน เพราะทำยาก หลายขั้นตอน ต้องใช้ความละเอียดในการลงยาสี และการเขียนทอง ซึ่งช่างต้องมีความชำนาญเป็นพิเศษ โรงงานที่ผลิตเครื่องถ้วยเบญจรงค์ และลายน้ำทอง มีอยู่ทั้งที่จังหวัดสมุทรสาคร อำเภอมินบุรี กรุงเทพฯ และสุพรรณบุรี

ยิ่งกว่านั้นโครงการศิลปาชีพพิเศษ ซึ่งเป็นโครงการพระราชดำริ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ที่ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณ ต่อกษัตริย์ผู้ยากไร้ ให้ได้มีอาชีพ เพื่อเลี้ยงตนเอง และครอบครัว โดยทรงให้หาครูมาสอนการทำเครื่องปั้นดินเผาแก่ประชาชนที่สนใจ ที่บ้านกุดนาขาม จังหวัด สกลนคร โปรดเกล้าฯ ให้ตกแต่งลวดลาย ที่มีลักษณะพิเศษ แตกต่างไปจากลวดลายประเพณี เพื่อให้นักเรียนของมูลนิธิศิลปาชีพพิเศษ ได้มีความคิดสร้างสรรค์ที่ดี ดังนั้นเครื่องปั้น ดินเผาของบ้านกุดนาขาม แม้ว่าจะมีรูปแบบคล้าย ของโบราณแต่ลวดลายที่เขียนประดับจะเป็นภาพ พระบรมสาทิสลักษณ์และลายธรรมชาติ เช่น ลาย นก ลายดอกไม้ไทย และลายสัตว์ป่าหายาก เป็นต้น ซึ่งนับว่าเป็นเครื่องปั้นดินเผาเคลือบที่เป็น เอกลักษณ์ ของงานศิลปะรัตนโกสินทร์ รัชกาล ที่ ๙ ที่โดดเด่นประเภทหนึ่ง

ดังนั้นจึงเป็นที่น่ายินดี ที่ศิลปะการทำเครื่องถ้วยของไทย คงจะไม่สูญไป เมื่อมีช่างที่สนใจสืบทอด ศิลปะแขนงนี้ต่อมา และประชาชนก็ให้ความสนใจ ซื่อหาไว้ใช้เป็นของขวัญ ของกำนัล และสะสมให้เป็นมรดก แก่ลูกหลานสืบไป

การผลิตเครื่องปั้นดินเผาของไทยในปัจจุบัน

เครื่องปั้นดินเผานั้นพบหลักฐานการทำอยู่ทั่วไปประเทศไทยส่วนในจังหวัดเชียงใหม่ ของเรานั้นก็ได้มีการค้นพบถ้วยชนิดหนึ่งเคลือบ ในเขตตำบลออนใต้ อำเภอกำแพง บริเวณหมู่บ้านป่าตึงและกิ่งยาแดง และเมื่อมีการสำรวจบริเวณดังกล่าวได้พบในพื้นที่ราบ และขุดเตาเผาเครื่องถ้วยเป็นโพรงหรืออุโมงค์ ตามเนินเขาหรือ ฝั่งแม่น้ำ เตาเผามีจำนวนถึง 83 แห่งลักษณะเตาเผาที่พบเป็นการขุดเป็นหลุมแล้วก่ออิฐปิดเป็นฝาหลุมข้างบน นั้นไม่เคลือบปากและก้นถ้วย เมื่อเวลาเผาใช้วิธีวางปากถ้วยบนปากถ้วยและก้นถ้วยซ้อนกันและปล่อยให้เปลว ไฟแล่นผ่านจนน้ำเคลือบละลาย

สิ่งที่พบส่วนใหญ่เป็น จาน ชาม ขวด ไห ขนาดต่าง ๆ ซึ่งคาดว่าน่าจะมีอายุสมัยราชวงศ์มังราย (พ.ศ. 1984 – 2101) นอกจากนี้ยังค้นพบเครื่องถ้วยถ้วยในบริเวณเชิงเขาตอยไทรงผาอ่าง ตำบลศรีงาม อำเภอสันทราย ซึ่งนายจองยี่ นายคำทร และนายจองคำ ชาวไทยใหญ่มาตั้งเตาเผาเครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบสีเขียว

(ศิลาดอล) ประมาณ 70 ปีมาแล้ว

ดังนั้นเครื่องปั้นดินเผาทั้งชนิดเคลือบและไม่เคลือบนี้ขึ้นอยู่กับบริเวณที่ตั้งของเตาเผา ว่ามีลักษณะเนื้อดินที่ใช้ในการปั้นนั้นอยู่ในลักษณะใด รวมทั้งฝีมือการปั้นของช่างปั้นในแต่ละท้องถิ่นด้วย ในที่นี้จะกล่าวถึงเครื่องปั้นดินเผาชนิดไม่เคลือบ เพราะประเภทของเครื่องปั้นดินเผาลักษณะนี้ ชาวบ้านยังนิยมทำกันอยู่และคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตบริเวณบ้านเหมืองทุ่งตำบลหนองควาย ตำบลหนองแก้ว บ้านกวน บ้านไร่ บ้านหม้อ ตำบลหารแก้ว อำเภอหางดง เป็นเครื่องปั้นดินเผาชนิดไม่เคลือบ

เครื่องปั้นดินเผาหัตถกรรมพื้นบ้าน

หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาที่ได้ทำกันในท้องที่ต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ เช่น ในเขต อ.หางดง อ.สันกำแพง เป็นต้นนั้น ช่างหัตถกรรมของหมู่บ้านมักจะประสบปัญหาต่าง ๆ ใกล้เคียงกันกล่าวคือ ปัญหาเรื่องดินที่นำมาใช้นั้นไม่ดี ซึ่งทำให้หม้อดินที่ผลิตขึ้นมีคุณภาพต่ำ ร่วนและยุ่ยเมื่อถูกน้ำทำให้อายุการใช้งานสั้น ชุมชน

หัตถกรรมปั้นดินเผาจึงต้องหาซื้อจากหมู่บ้านอื่นมาทำ ในอดีตบางท้องถิ่นก็ใช้วิธีการแลกเปลี่ยนสินค้า เช่น เอา พริกแห้ง ยาสูบ หมาก ข้าวเปลือก ด้วยวิธีการที่แล้ว แต่จะตกลงกัน บางทีก็เอาหม้อดินไปจำหน่ายยังท้องที่ ไกล

แต่ในปัจจุบันได้พัฒนารูปแบบการผลิตและวิธีการรวมทั้งยังมีผู้เชี่ยวชาญมาให้คำปรึกษาจน เครื่องปั้นดินเผาของหมู่บ้านเครื่องปั้นดินเผาเป็นที่เลื่องลือในหมู่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจ

น้ำต้นหัตถกรรมของกลุ่มชาวจังหวัด

น้ำต้นหรือคนโทดินเผาของชาวล้านนานั้นถือได้ว่าเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่เกี่ยวข้องอยู่ในวิถีชีวิตของ ชาวล้านนา เป็นอย่างมาก จนอาจจะกล่าวได้ว่าน้ำต้นนั้นเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม อย่างหนึ่งของชาวลาน นนา เนื่องจากว่าชาวล้านนาได้มีการใช้น้ำต้นอย่างแพร่หลายในแทบทุกครัวเรือน น้ำต้นนอกจากจะเป็นภาชนะ ที่ใช้สำหรับบรรจุน้ำดื่มแล้ว ยังเป็นส่วนหนึ่งของภาชนะใส่ดอกไม้ในแท่นบูชาและในพิธีกรรมต่างๆ ตลอดจน เป็นเครื่องประกอบยศของชนชั้นสูงอีกด้วย เรื่องราวของน้ำต้นมีการศึกษาว่ามีการผลิตใช้กันอย่างแพร่หลาย อยู่ในดินแดนล้านนาในทุกวันนี้เป็นงานศิลปหัตถกรรมยุคหลังที่มีความแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับน้ำต้นของล้านนา ยุคต้น ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมครั้งใหญ่ในล้านนา ดังที่กล่าวมาแล้ว นั้นเอง

น้ำต้นที่มีการผลิตเป็นสิ่งของเครื่องใช้และซื้อขายกันอยู่ในดินแดนล้านนาที่สืบทอดต่อเนื่องมาจนทุก วันนี้ เดิมทีชาวพื้นเมืองโดยทั่วไปจะเรียกว่า ” น้ำต้นเจี้ยว ” เหตุที่เรียกกันเช่นนี้ก็เพราะว่า กลุ่มคนที่ทำน้ำต้น เหล่านั้นเป็นชาวจังหวัด หรือไทยใหญ่ ซึ่งจะมีแหล่งผลิตใหญ่อยู่ที่บ้านเหมืองงู บ้านขุนแส เขตอำเภอหางดง และบ้านน้ำต้น อ. สันป่าตอง จ. เชียงใหม่ จากการสอบถามชาวบ้านโดยเฉพาะผู้สูงอายุภายในหมู่บ้านต่างๆ เหล่านี้ต่างยืนยันว่าบรรพชนของตน เป็นชาวจังหวัดที่ถูกกวาดต้อนและอพยพมาจากเมืองปุกและเมืองสาด ซึ่ง ปัจจุบันอยู่ในบริเวณฝั่งตะวันออก ของแม่น้ำสาละวินในเขตรัฐฉาน ประเทศพม่า โดยเฉพาะที่บ้านน้ำต้นนั้นได้ ระบุอย่างชัดเจนว่า ถูกกวาดต้อนมาในช่วงสมัยเจ้าชีวิตอ้าวหรือพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์เจ้าผู้ครองนคร เชียงใหม่

จากการตรวจสอบทางเอกสาร พบว่าในช่วงเวลาของการฟื้นฟูล้านนานั้นได้ปรากฏชื่อเมืองปุกและเมือง สาด ถูกกองทัพเชียงใหม่ไปตีและกวาดต้อนไพร่มาใส่เมืองเชียงใหม่หลายครั้งโดยเฉพาะในสมัยของพระเจ้ากา วิละนั้น ได้มีการไปตีเมืองทั้งสองหลายครั้งและในสมัยพระยาพุทธวงศ์เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ 4 ได้ให้ตี อีกหนึ่งครั้ง โดยในครั้งนั้นมีรายละเอียดปรากฏในเอกสารค่อนข้างชัดเจน (พระยาประชาภิจักรจักร์แช่ม บุนนาค พงศาวดารโยนก สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร พรณนนคร:โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, หน้า 524-525.)

การผลิตน้ำตันและเครื่องปั้นดินเผาในสายสกุลช่างดังกล่าวนี้มีแหล่งผลิตอยู่เฉพาะแต่ในกลุ่มหมู่บ้าน ในเขตอำเภอหางดงและอำเภอสันป่าตอง ดังที่กล่าวมาแล้วเท่านั้นยังมีการผลิตเครื่องปั้นดินเผาในลักษณะดังกล่าวนี้ อยู่ในเขตภาคเหนือตอนบนอีกสองแห่งคือ ที่บ้านบ่อแฮ้ว อ. เมือง จ.ลำปาง และบ้านโป่งทิว อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย ซึ่งชาวบ้านของทั้งสองหมู่บ้านนั้นไม่ใช่ชาวเงี้ยวแต่ได้รับการถ่ายทอดความรู้มาจากกลุ่มชาวเงี้ยวในเมืองเชียงใหม่ ไปผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่ได้จากแหล่งผลิตในเขตจังหวัดเชียงใหม่จะมีคุณภาพและการพัฒนารูปทรงได้ดีกว่า ที่ผลิตจากแหล่งอื่น ๆ ดังนั้นจึงทำให้เครื่องปั้นดินเผาที่ผลิตจากเชียงใหม่โดยเฉพาะที่บ้านเหมืองกุงได้รับความนิยม และเป็นสินค้าที่ส่งไปขายเกือบทั่วภาคเหนือจนทำให้แหล่งผลิตอื่น ๆ ทั้งที่บ้านน้ำตัน บ้านบ่อแฮ้ว และบ้านโป่งทิวมีการผลิต น้อยลงเหลืออยู่เพียงไม่มากรายนัก

น้ำตันที่ผลิตขึ้นโดยกลุ่มชาวเงี้ยวในหมู่บ้านต่างๆ ที่สืบทอดมาจนทุกวันนี้โดยทั่วไปจะมีลักษณะเป็นเครื่องปั้นดินเผา ที่ใช้ฉนวนหุ้มในการเผาไม่สูงนัก เนื้อหยาบหนาและมีรูพรุนค่อนข้างมาก ผิวมีการทาน้ำดินชั้นและขัดผิวให้มันเพื่อกันน้ำให้ซึม ออกมาได้น้อยลง มีการประดับตกแต่งผิวภายนอกภาชนะอย่างสวยงามด้วยลวดลายต่าง ๆ ที่เกิดจากการขีดขีดแกะลาย พิมพ์หรือกดลาย และการปั้นลายส่วนรูปทรงของน้ำตันนั้นจะมีหลายแบบแต่อาจแบ่งอย่างกว้างๆได้ 8 แบบคือ แบบหัวแดง แบบทรงสูง แบบคอคอดปากบาน แบบน้ำตันแม่วาง (สันป่าตอง) แบบทรงอ้วน แบบยาวกลีบบะเพือง แบบทรงขวด แบบน้ำเต้า เป็นต้น สำหรับสีของผิวนอกน้ำตันนั้นจะมีทั้งดำ เหลือง และแดงซึ่งจะแตกต่างกันไปตามกระบวนการผลิต

อย่างไรก็ตามผลิตภัณฑ์น้ำตันนั้นมีหลักฐานการขุดค้นพบน้ำตันตามโบราณสถานต่างๆ ได้พบว่าน้ำตันนั้นเป็นเครื่องปั้นดินเผาล้านนาดั้งเดิมโดยเป็นเครื่องปั้นดินเผาไฟต่ำ ที่มีเทคนิคการปั้นที่ละเอียดงดงาม กล่าวคือดินที่ใช้ในการปั้นเนื้อละเอียด ผิวนาง มีการทาผิวด้วยน้ำดินชั้น และประดับตกแต่งบนผิวภาชนะด้วยการเขียนลวดลาย ด้วยเส้นสีดำ สีขาว และสีแดงอย่างงดงาม ส่วนรูปทรงนั้นไม่มีรูปแบบมาก ส่วนมากจะเป็นรูปแบบตัวกลมคอตรงสูงและแบบน้ำเต้า เดิมทีก่อนหน้านี้เคยมีการกำหนดอายุและรายละเอียดของน้ำตันในรูปแบบนี้ว่าเป็นน้ำตันในลักษณะนี้ว่าเป็นน้ำตันสมัยหริภุญชัย

เรื่องของน้ำตันนั้นหากได้มีการศึกษาถึงพัฒนาการความเป็นมาและรายละเอียดของรูปทรง ตลอดจนการประดับตกแต่งแล้วนับได้ว่ามีความน่าสนใจไม่น้อย ตัวน้ำตันเองทั้งที่เป็นน้ำตันสมัยล้านนาคู่ต้นและ ล้านนาคู่หลังนั้น จัดเป็นงานศิลปกรรมที่มีรูปแบบหลากหลาย มีลวดลายที่งดงามและสะท้อนให้เห็นถึง

ประวัติศาสตร์ของ มนุษย์ผลิตน้ำมันขึ้นมาได้เป็นอย่างดีด้วยเหตุนี้คุณค่าของน้ำตันจึงมิได้อยู่ที่การจำหน่ายที่บรรจुและใช้สอยเกี่ยวข้องกับชีวิต ของชาวล้านนาแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับบรรพชนผู้ทำหน้าที่ปลีตตัวนั้นนั่นเองที่ถือว่า ได้ช่วยเพิ่มคุณค่าและเกียรติภูมิของน้ำตันให้สูงขึ้น

วิธีขึ้นรูปด้วยวิธีกด

การผลิตวิธีนี้ต้องใช้เครื่องมือที่มีแรงกดดันและน้ำหนักมากคือเครื่องกดโอโตเมตริก ไฮโดรลิก วัตถุดิบที่ใช้ต้องเป็นผงโดยผสมกับน้ำในอัตราส่วน 5 – 16% แม่พิมพ์ต้องทำด้วยเหล็กแข็ง ผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ได้แก่กระเบื้องต่างๆ เป็นต้น การผลิตวิธีนี้นิยมใช้ในวงการอุตสาหกรรมอย่างแพร่หลาย เพราะสามารถผลิตได้ในปริมาณมาก

วิธีขึ้นรูปด้วยวิธีรีดดิน

ดินที่ใช้ต้องมีลักษณะเป็นก้อน เตรียมดินโดยผ่านเครื่องวัดดินหรืออ่างเกรอะดิน แล้วนำเข้าสู่เครื่องรีดตามต้องการ เครื่องมารีดดินทั่วไปมี 2 แบบ

- 1.แบบที่ใช้ความดันของลมอัดในการรีดดิน นิยมใช้ผลิตท่อร้อยสาย อุปกรณ์ไฟฟ้าต่างๆ เป็นต้น
2. แบบส่วาน เป็นเครื่องรีดดินขนาดใหญ่ สามารถผลิตได้มาก นิยมใช้ผลิต อิฐทนไฟ อิฐโปรง เป็นต้น

วิธีขึ้นรูปทรงต่างๆ

เป็นการขึ้นรูปโดยใช้มือ สามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

1. การขึ้นรูปแบบบิสระ เป็นการทำให้สะดวกและง่ายมาก โดยปั้นดินเป็นก้อนกลมใช้นิ้วกดเป็นรูปทรงตามต้องการ

แล้วตกแต่งให้เรียบร้อย ส่วนอีกวิธีหนึ่งคือ ปั้นเป็นรูปทรงที่ต้องการเสียก่อนแล้วใช้เครื่องมือขุดเจาะให้กลวง จากนั้นจึงตกแต่งให้เรียบร้อย

2 การขึ้นรูปแบบขุด เริ่มจากทุบดินให้เป็นแผ่น แล้วใช้เครื่องมือตัดให้เป็นแท่งๆ แล้วคลึงดินให้เป็นเส้นกลมยาว แล้วขุดบนแผ่นที่เตรียมไว้ โดยใช้สลิปประสานรอยต่อ เสร็จแล้วจึงตกแต่งผิวให้เรียบ แล้วปล่อยให้แห้ง

3. การขึ้นรูปทรงแบบแผ่น วิธีนี้เหมาะสำหรับผลิตภัณฑ์ที่เป็นเหลี่ยมๆ หรือมีรูปทรงแปลกๆ ขึ้นแรกใช้เครื่องมือลูกกลิ้ง รีดดินให้เป็นแผ่นบนแผ่นปูนพลาสติกที่มีผ้าใบหุ้ม ใช้เครื่องมือตัดดินตามแบบที่ต้องการ แล้วประกอบเข้าด้วยกัน เมื่อดินหมาดจึงใช้สลิปประสานรอยต่อ แล้วจึงปล่อยให้แห้ง

4. การขึ้นรูปแบบปั้นหมุน เป็นการขึ้นรูปโดยอาศัยเครื่องมือปั้นหมุน แต่ก่อนปั้นหมุนใช้แรงคนถีบ ต่อมาจึงใช้กำลังไฟฟ้า ดินที่ปั้นต้องมีความเหนียวจึงจะขึ้นรูปได้ดี การขึ้นรูปวิธีนี้ต้องอาศัยการฝึกฝนและทักษะพอสมควร จึงจะขึ้นรูปได้ดี

วิธีการขึ้นรูปบนปั้นหมุน

1. ตั้งดินลงบนปั้นหมุนให้ได้ศูนย์ แล้วใช้มือกดและดึงดินหลายๆ ครั้งให้ดินเกาะกับปั้นหมุนโดยปั้นหมุนต้องใช้ความเร็วสูง
2. ใช้นิ้วหัวแม่มือกดดินให้เป็นรูป
3. ใช้มือดึงดินขึ้นให้ได้ระดับที่ต้องการความเร็วของปั้นหมุนอยู่ในระดับ
4. ใช้นิ้วมือกดดินให้ได้รูปตามต้องการ
5. เมื่อดินหมาดจึงจะใช้เครื่องมือขูดผิวให้เรียบร้อย แล้วจึงใช้ฟองน้ำชุบอีกครั้ง

การขึ้นรูปแบบวิธีหล่อ

ใช้พิมพ์ที่ทำด้วยปูนปลาสเตอร์เป็นตัวคู่น้ำในสลิปให้แห้ง การผลิตงานนี้อาจผลิตได้ไม่มากนัก เพราะการหล่อสลิประยะแรกๆ สามารถดูดซึมน้ำได้รวดเร็วแต่อัตราการดูดน้ำจะช้าลงตามลำดับ

การหล่อสลีปนิยมทำกัน 2 วิธี คือ

1. การหล่อสลีปแบบกลวง คือ เมื่อได้ความหนาพอสมควรก็จะเทน้ำสลีปออกจากพิมพ์ ซึ่งต้องค่อยๆ เท เพื่อไม่ให้ผิวภายในขรุขระ
2. การหล่อสลีปแบบตัน เป็นการหล่อสลีปลงในแท่งตัน แบบพิมพ์จะไม่เหมือนกับแบบกลวง เพราะพิมพ์นี้จะจำกัดความหนาของผลิตภัณฑ์

แหล่งผลิตที่ขึ้นชื่อในปัจจุบัน

เนื่องจากในปัจจุบันมีการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากวัสดุที่เป็นโลหะชนิดต่าง ๆ มากขึ้น เช่น เหล็กกล้าไม่เป็นสนิม ทองสัมฤทธิ์ (สำริด) ทองเหลือง อะลูมิเนียม การใช้เครื่องปั้นดินเผาจึงมีน้อยลง ส่วนใหญ่เป็นการผลิตในโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งผลิตที่เป็นเครื่องหัตถกรรมใช้แรงงานที่มีฝีมือ มีเฉพาะในบางท้องถิ่น และมักใช้เป็นเครื่องประดับตกแต่งบ้านและศาสนสถาน เพื่อความสวยงามมากกว่าการนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน

แหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาในปัจจุบันมีหลายแห่ง จะขอนามากล่าวเฉพาะที่ขึ้นชื่อมีเอกลักษณ์ของตนเองเพียง ๕ แห่ง คือ แหล่งผลิตที่จังหวัดลำปาง แหล่งผลิตที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี จังหวัดราชบุรี และแหล่งผลิตที่จังหวัดสมุทรสาคร

แหล่งผลิตที่จังหวัดลำปาง จากร่องรอยการขุดค้นทางโบราณคดีได้พบว่า ในอดีตจังหวัดลำปางมีชุมชนโบราณที่มีการผลิตเครื่องปั้นดินเผาในลักษณะที่เป็นอุตสาหกรรม โดยพบเตาเผาโบราณหลายแห่ง เช่น กลุ่มเตาเผาอำเภอวังเหนือ กลุ่มเตาเผาอำเภอมองเมืงฯ กลุ่มเตาเผาอำเภอเสริมงาม ปัจจุบันลำปางยังคงเป็นแหล่งอุตสาหกรรมการผลิตเครื่องปั้นดินเผาหรือเซรามิกที่สำคัญในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน โดยมีโรงงานทั้งขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็ก รวมทั้งที่เป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนมากกว่า ๒๐๐ แห่ง ผลิตภัณฑ์

เครื่องปั้นดินเผาของจังหวัดลำปางใช้ดินขาวเป็นวัตถุดิบ ทั้งนี้เนื่องจากลำปางเป็นแหล่งดินขาวที่มีปริมาณมากที่สุดและมีคุณภาพดีที่สุดในประเทศไทย ผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่เป็นภาชนะเครื่องใช้ เช่น จาน ชาม ชุบน้ำซาด กาแฟ ของตกแต่งบ้าน และของที่ระลึกต่าง ๆ เช่น ตุ๊กตารูปสัตว์ รวมทั้งการผลิตของที่ระลึกรูปแบบต่าง ๆ ที่มีสัญลักษณ์ของประเทศที่สั่งทำ ส่งไปจำหน่ายต่างประเทศ

แหล่งผลิตที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เป็นการผลิตเครื่องปั้นดินเผาของผู้ที่สืบเชื้อสายมาจากชาวมอญ ซึ่งอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยในสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นและมีภูมิปัญญากระจายอยู่ในภาคต่าง ๆ โดยเฉพาะในภาคกลางมีอยู่มากในเขตจังหวัดนนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ

ชาวมอญมีฝีมือในการทำเครื่องปั้นดินเผา เช่น การทำอิฐ ครก โอ่ง ตุ่ม ไห เมื่อมาอยู่ในประเทศไทยก็ตั้งเตาเผาทำเครื่องปั้นดินเผาออกจำหน่าย จนมีชื่อเป็นที่รู้จักกันติดปาก เช่น อิฐมอญ ตุ่มสามโคก ปัจจุบันการทำเครื่องปั้นดินเผาของผู้ที่สืบเชื้อสายมาจากชาวมอญยังคงมีแหล่งสำคัญอยู่ที่เกาะเกร็ด ซึ่งเป็นเกาะเกิดจากสมเด็จพระเจ้าท้ายสระเมื่อ พ.ศ. ๒๒๖๕ ปัจจุบันเกาะเกร็ดเป็นชื่อตำบลหนึ่งในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาของเกาะเกร็ดเป็นหัตถกรรมที่สืบทอดกันมานานกว่า ๒๐๐ ปี มีเอกลักษณ์เฉพาะซึ่งไม่เหมือนกับที่ใด ปกติจะมีสีแดงหรือสีน้ำตาลแดง เพราะใช้วัตถุดิบที่เป็นดินท้องถิ่น มีการแกะสลักลวดลายที่ละเอียดงดงาม แต่หลังจากที่มีการจัดตั้งกลุ่มหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๐ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย สันนิษฐานว่าคงจะมีอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผามาตั้งแต่อยู่เมืองมอญก่อนที่จะอพยพเข้ามาในประเทศไทยซึ่งมีความชำนาญในด้านนี้โดยเฉพาะ เมื่อชาวมอญได้รับพระบรมราชานุญาต ตั้งบ้านเรือนบริเวณปากเกร็ด และพื้นที่ดังกล่าวมีสภาพดินเหมาะสมคือ ดินมีความเหนียวดี สีนวลหรือปนเหลืองไม่ดำเกินไป เนื้อดินจับกันเป็นก้อน ไม่ร่วนซุยเป็นดินที่พบได้บริเวณเกาะเกร็ด ซึ่งเครื่องปั้นดินเผาที่มีชื่อเสียงคือ หม้อน้ำลายวิจิตรซึ่งทำขึ้นเพื่อถวายพระสงฆ์ และเป็นของกำนัลให้แก่ผู้ใหญ่ ทางราชการจึงถือเอาหม้อน้ำลายวิจิตร เป็นตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัดนนทบุรี นอกจากนี้ยังมีรูปทรงอื่นๆ อีกมากมาย เช่น โอ่ง อ่าง ครก กระปุก โอ่งพลู เป็นต้น หรือมีการพัฒนารูปแบบใหม่ๆ เช่น โคมไฟดินเผาแกะสลัก นาฬิกาดินเผาแกะลาย โคมเทียน เป็นต้น

เครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด เกือบจะสูญหายไปเนื่องจากปัญหาน้ำท่วม ในราวปี พ.ศ.2539 ชาวบ้านได้รวมตัวขึ้นอีกครั้งเพื่อรักษาภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ประกอบกับในขณะนั้นนักท่องเที่ยวได้เข้ามาท่องเที่ยว

บริเวณเกาะเกร็ด จึงทำให้เครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ดได้รับความนิยมขึ้นอีกครั้ง และในปัจจุบันเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ดได้พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความทันสมัยซึ่งทำให้ผลิตภัณฑ์มีมูลค่าเพิ่ม เป็นที่ต้องการของตลาดมากลักษณะที่โดดเด่นของเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด คือ มีเนื้อแดงส้ม ใช้เนื้อดินเหนียวธรรมชาติปั้นและเผาโดยไม่มีการเคลือบน้ำยา มีสีสันสวยงามตามธรรมชาติ ขอบปากของภาชนะเครื่องปั้นดินเผาจะกลมกลิ้งราวกับกระบอกไม้ไผ่ผ่า โดยจุดเด่นของผลิตภัณฑ์มีรูปแบบลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น มีสีซึ่งเกิดตามธรรมชาติ และไม่มีการเคลือบ

แหล่งผลิตที่บ้านด่านเกวียน จังหวัดนครราชสีมา บ้านด่านเกวียนเป็นชุมชนเครื่องปั้นดินเผาที่เก่าแก่ และมีชื่อเสียงเลื่องลือไปทั่วประเทศและต่างประเทศ มีรูปแบบที่ทันสมัยและมีเอกลักษณ์สวยงาม แบบแปลกๆ มากมายปัจจุบันชาวด่านเกวียนได้มีการปรับปรุงกระบวนการผลิตในครัวเรือนคราวละจำนวนน้อยสู่กระบวนการผลิตคราวละมากๆ เพื่อส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศ นักท่องเที่ยวสามารถเข้าชมการทำเครื่องปั้นดินเผาได้ภายในบริเวณร้านค้าแต่ละร้านที่ตั้งเรียงรายอยู่ในสมัยโบราณตำบลนี้เคยเป็นที่พักกองเกวียนค้าขาย ระหว่างโคราช - เขมร มีแม่น้ำมูลไหลผ่าน ชาวบ้านได้นำดินริมฝั่งแม่น้ำมาปั้นภาชนะใช้สอย และได้ทำสืบทอดกันมาเป็นเวลาหลายชั่วอายุคน ปัจจุบันด่านเกวียนมีชื่อเสียงมากในการเป็นแหล่งผลิตผลิตภัณฑ์เครื่องปั้น ดินเผา ที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ เครื่องปั้นดินเผาที่ผลิตจากดินเนื้อละเอียดของแม่น้ำมูล ที่มีสนิมเหล็กหรือธาตุเหล็กในเนื้อดิน เมื่อถูกเผาจะให้สีแดงธรรมชาติ นอกจากจะมีชื่อเสียงระดับประเทศแล้ว ยังเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญไปขายยังต่างประเทศ มีรูปแบบที่แปลกและหลากหลาย แต่ยังคงลักษณะดั้งเดิมของกรรมวิธีในการปั้นและการใช้ดินดำสัมฤทธิ์ ที่มีเอกลักษณ์ของสีแบบดินเผาด่านเกวียนโดยเฉพาะ ปัจจุบันด่านเกวียนได้กลายมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของเมืองโคราชอีกแห่งหนึ่ง ทำให้ ถ้ามาถึงโคราชนอกจากพัตหมัโคราช แล้วส่วนมากจะบอกว่า เครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน เพราะเครื่องปั้นดินเผาที่ด่านเกวียนเขามีชื่อเสียงมากและสวยงาม แถมยังหลากหลายรูปแบบให้เลือกสรรอีกด้วย โดยเฉพาะในบริเวณสวนและสนามหญ้าที่บ้าน

แหล่งผลิตโอ่งมังกรที่จังหวัดราชบุรี คนจีนซึ่งเคยทำเครื่องปั้นดินเผามาก่อนจากเมืองจีน ได้มาริเริ่มทำโอ่ง อ่าง ไห ขาย จินร่นบุกเบิกชื่อ นายจื่อเหม็ง แซ่ฮึงและพรรคพวก ได้รวบรวมทุนได้ 3,000 บาท ตั้งโรงงานถลุงเหล็กขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2476 เป็นโรงงานขนาดเล็กบริเวณสนามบินอยู่ตรงข้ามโรงเรียนอนุบาลราชบุรีเตี้ยนี้ แหล่งดินสีแดงที่ราชบุรีก็ค่อนข้างจะมีคุณภาพเหมือนที่เมืองจีน ดังนั้นจากเดิมเราใช้โอ่งอ่างไหจากเมืองจีน ผู้ริเริ่มก็ทำอ่าง ไห กระบุง และโอ่งบ้างเล็กน้อย ให้ชาวมอญราชบุรีใส่เรือไปเร่ขาย การทำโอ่งได้ริเริ่มอย่างจริงจังก่อนสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ดินขาวที่ใช้แต่งลวดลายเดิมได้มาจากเมืองจีน ต่อมาได้หาทดแทนจากดินที่ทำใหม่จันทบุรี และสุราษฎร์ธานี เมื่อกิจการรุ่งเรืองขึ้น โรงงานจึงขยายกิจการ

และผลิตโอ่งเพิ่มมากขึ้น หุ่นส่วนหลายคนแยกตัวไปตั้งโรงงานเอง โดยเฉพาะในจังหวัดราชบุรี ปัจจุบันมีโรงงานผลิตโอ่งอยู่ถึง 42 แห่ง และเป็นโรงงานผลิตเครื่องเคลือบรูปแบบต่าง ๆ ออกไปอีก 17 แห่งตามจังหวัดอื่น ๆ ที่แยกไปจากนี้ คือที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จังหวัดชลบุรีและในกรุงเทพมหานคร บริเวณสามเสน เป็นต้น เจ้าของโรงงานช่างปั้น และประชาชนส่วนใหญ่ของจังหวัดราชบุรี เมื่อครั้งศตวรรษมาแล้วล้วนเป็นลูกหลานจีน ดังนั้นช่างปั้นจึงได้คัดคัดเลือกกลวดลายที่เป็นมงคล และมีความหมายที่ดี เพื่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อผู้ใช้ นอกเหนือจากความงามเพียงอย่างเดียว ที่สุดก็ได้เลือกสรรลวดลายมังกร ซึ่งแฝงและฝังไว้ด้วยความหมายตามความเชื่อคตินิยมในวัฒนธรรมจีนลวดลายมังกรต้นเมฆมังกรคาบแก้ว และมังกรสองตัวเกี่ยวพันกัน ล้วนเป็นสัตว์สำคัญในเทพนิยายของจีน เป็นเทพแห่งพลัง แห่งความดี และแห่งชีวิต ช่างปั้นเลือกเอา มังกรที่มี 3 เล็บหรือ 4 เล็บ เป็นลวดลายตกแต่งโอ่ง ช่างผู้ชำนาญปาดเนื้อดินด้วยหัวแม่มือเป็นรูปมังกร โดยไม่ต้องร่างแบบ ชิดเป็นลายมังกรด้วยปลายชี้หัว เป็นหมวด นิ้ว เล็บ ส่วนเกล็ดมังกรหยักด้วยแผ่นสังกะสีแล้วเน้นลูกตาให้เด่นออกมา ที่ใช้กันเป็นประจำในครัวเรือน เช่น ถ้วย จาน ชาม ช้อน โถ อ่าง รวมทั้งเครื่องสุขภัณฑ์ วัสดุก่อสร้าง และเครื่องประดับตกแต่งบ้าน

แหล่งผลิตเครื่องถ้วยที่จังหวัดสมุทรสาคร เป็นแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ ถือได้ว่าเป็นงานด้านศิลปหัตถกรรมของไทยที่มีมา ตั้งแต่สมัยโบราณ และเป็นงานของช่างฝีมือที่ทำขึ้นเพื่อใช้ในราชวงศ์ชั้นสูงเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่แสดง ถึงลักษณะเฉพาะของไทย ในปัจจุบันมีการทำกันในหลายพื้นที่ทั่วทุกภาคของประเทศไทย และสามารถใช้ได้กับบุคคลทั่วไป เครื่องเบญจรงค์เป็นเครื่องถ้วยที่มีการลงสีที่พื้นและลวดลายเป็นเครื่องปั้นดินเผาประเภท เซรามิกส์ (Ceramics) ใช้เนื้อดิน ประเภทพอร์ซเลน (Porcelain ware) โดยเป็นเครื่องปั้นดินเผาเคลือบที่เขียนลายด้วยวิธีลงยาหรือสีผสมเคลือบ (Enamel) เป็นงานที่มีต้นกำเนิดในประเทศจีน ประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ 20 ในรัชสมัยพระเจ้าชวเน่เตอะ(พ.ศ. 1969-1978) สมัยราชวงศ์หมิงมีการผลิตครั้งแรก ในแคว้นกังไซ มณฑลเจียงซี(หรือที่คนไทยเรียกว่า กังไส) และพัฒนาต่อมาจนเป็นที่นิยมอย่างมากในสมัยพระเจ้าเฉิงฮั่ว (พ.ศ.2008-2030) การเขียนลายตามแบบของจีนจะใช้ตั้งแต่3 สีขึ้นไป มีชื่อเรียกในภาษาจีนต่าง ๆ กัน เช่น อู๋ไฉ โต้วไฉ เฟินไฉ และผาหล่งไฉ ส่วนที่เป็นของไทยนั้น จะนิยมลง 5 สีด้วยกัน คือ ขาว เหลือง ดำ แดง เขียว (คราม) จึงเรียกว่า เครื่องเบญจรงค์หรือ5 สี โดยทั้ง 5 สีนี้จัดได้ว่าเป็นแม่สีเครื่องถ้วยเบญจรงค์ของไทยเครื่องเบญจรงค์ที่ทำอย่างพิถีพิถันด้วยมือจากกลุ่มเบญจรงค์ตำบลท่าเสา ได้ยึดความเป็นไทยเป็นหลักเพื่อความเป็น ศิริมงคล ซึ่งเป็นความเชื่อในศาสนาพุทธมาเนิ่นนานซึ่งได้ออกแบบเครื่องเบญจรงค์อย่างประณีต ที่มีทั้ง จาน ชาม หม้อ และอื่นๆสินค้าทุกชิ้นสร้างด้วยความประณีตละไมด้วยช่างฝีมือที่เชี่ยวชาญโดยเฉพาะลักษณะที่โดดเด่นของเครื่องเบญจรงค์ตำบลท่าเสาคือ การใช้วัตถุดิบเกรดเอ และใช้ช่างที่มีฝีมือประณีตเอกลักษณ์ที่โดดเด่น คือ การลงยาและพื้นเหลืองและมีการประดิษฐ์ลวดลายที่สวยงามลงบนภาชนะอย่างอ่อนช้อยและงดงามเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่เมื่อเห็นผลิตภัณฑ์ก็จะรู้ แก้วยอร์กจึงได้เลยมารจากร้านสมาชิกกลุ่มเบญจรงค์ตำบลท่าเสา ที่ควรกล่าวถึง ตั้งอยู่ที่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม คือ “ปิ่นสุวรรณ เบญจรงค์” ซึ่งนายวิรัตน์ ปิ่นสุวรรณ ได้ก่อตั้งขึ้น และเริ่มมีผลงานการทำเครื่องเบญจรงค์ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๙ จนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย ใน พ.ศ. ๒๕๔๖ รัฐบาลได้มอบหมายให้เป็นผู้จัดทำชุดอาหาร

“ลายวิขเณนทร์” เพื่อมอบเป็นที่ระลึกแก่ผู้นำประเทศที่มาประชุมกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างเขตเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (APEC) ๒๑ ประเทศ